

Kvantitativna analiza legata Viktora D. Sonnenfelda u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek

Špoljarić, Marijana

Source / Izvornik: **Osječki zbornik, 2011, 30, 277 - 285**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:206:466970>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[RGISKO - Repository of the City and University Library Osijek](#)

summary

Marijana
Špoljarić

Gradska i sveučilišna
knjižnica Osijek
Europska avenija 24
HR - 31000 Osijek

Pregledni ni rad

UDK: 930.25(497.5 Osijek)
930-05 Sonnenfeld, V.D. (02)

Ključne riječi:

Viktor D. Sonnenfeld i
Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek
organizacija legata
informatička vrijednost legata
Viktor D. Sonnenfeld kao čitatelj

QUANTITATIVE ANALYSIS OF THE VIKTOR D. SONNENFELD LEGACY AT THE CITY AND UNIVERSITY LIBRARY IN OSIJEK

Historical and regional collections as well as private libraries of famous people play an important role in raising awareness of our national library treasure and cultural heritage. Legacy is regularly a rich source of information on social history of a city, region or wider area. In this sense we also view the presentation of a private library of the Osijek and Croatian translator, journalist and philosopher Viktor D. Sonnenfeld. Reconstruction of a private library of that kind and the selection of material about it are of great help to the research of cultural and historical circumstances in which the collector lived, they reflect the spirit of the former owner, bibliophile, reader and the spirit of the time in which this library emerged. This paper deals with the Sonnenfeld legacy on informational level of the collection and techniques focusing on the collection. On the basis of the most important collected data on units of library material in the legacy and holdings content analysis the collection has been estimated according to its size, area, importance and informational value. Since Viktor D. Sonnenfeld was a representative of the Osijek 20th century intellectuals, and based on the content analysis and analysis of his person as a reader, collector and owner of a private library, the paper contributes to drawing conclusions on informational, educational and cultural relationships and needs of Croatian intellectual circles in the early and mid 20th century. The selection of books in the legacy witnesses of Sonnenfeld's strong connection to German culture. He followed the trends and tried to introduce them in Osijek in his everyday life (speech and notes on books in German) and work (translation activities, publishing and journalism) but the very fact that his private collection was posthumously donated to the local library speaks in favour of the benefit of promoting German-Croatian ideas in the local community.

For the purpose of more qualitative legacy management the aim of the research has been legacy structure, legacy information content and its features. The aim was also to establish a more qualitative legacy management model since legacy makes a special sort of collection in libraries so as to make the model applicable in future similar legacy collections. The Sonnenfeld legacy processing, organisation, protection and presentation are necessary in sense of holdings preservation as a part of cultural and social identity and heritage. Thus, the library as a factor of cultural, social and scientific development plays a great role here.

Legacy has a particular value (educational, scientific, regional, artistic, ethnographic etc.) and can serve as testimony of the time and space in which it emerged both for the institution in which it is kept, the city and the region.

Quantitative analysis of the Viktor D. Sonnenfeld legacy raises many questions and is necessary for any further research and further quantitative collection analysis. Special contribution of the Viktor D. Sonnenfeld legacy lies in scientific, research and educational needs as well as in historical and cultural heritage of Osijek, Slavonia and Croatia. The legacy Sonnenfeld collection is a small contribution to the history of private libraries in Osijek, Slavonia and Croatia.

Istraživanje legata Viktora D. Sonnenfelda u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek započelo je postavljanjem legata u kulturno-povijesni kontekst.¹ Legati su gotovo uvijek bogati izvori informacija o društvenoj povijesti grada, regije ili širega područja. U ovome se radu legat Sonnenfeld proučava na informacijskoj razini zbirke i tehnikama usmjerenima na zbirku. Na osnovi prikupljenih najznačajnijih podataka o jedinicama knjižne građe u legatu i sadržajne analize fonda, zbirka se vrednuje po veličini, području, značenju i informacijskoj vrijednosti zbirke. Istražuje se struktura legata, sastav i osobine informacija u njemu, kako bi se kasnije legat mogao kvalitetno organizirati, pohraniti, prezentirati i dati na korištenje. Vrijednost legata gleda se i u institucionalnom kontekstu u kojemu se legat čuva s obzirom na njegov sadržajni, zavičajni, intelektualni i povijesni značaj za Gradsku i sveučilišnu knjižnicu Osijek.

KVANTITATIVNA ANALIZA LEGATA VIKTORA D. SONNENFELDA U GRADSKOJ I SVEUČILIŠNOJ KNJIŽNICI OSIJEK

UVOD

Za razumijevanje kulturnih, povijesnih i socijalnih posebnosti jednoga razdoblja prošlosti, ali i njezina utjecaja na sadašnjost i budućnost, potrebno je poznavati njezina ishodišta pisanog kulturnog naslijeđa. U hrvatskim narodnim, sveučilišnim, znanstvenim i samostanskim knjižnicama čuvaju se mnoge vrijedne zbirke legata² čija je povijest neistražena ili slabo poznata. Potrebno je istražiti te pojedine privatne i spomeničke knjižnice kako bi se na osnovi analize njihova sadržaja moglo zaključivati o informacijskim, obrazovnim i kulturnim vezama i potrebama hrvatske inteligencije. Predstavljanje privatne knjižnice poznatog osječkog i hrvatskog prevoditelja, novinara i filozofa Viktora D. Sonnenfelda doprinos je u stvaranju regionalnog i nacionalnog knjižnog blaga. Otkrivamo osječkog intelektualca i eruditu koji u naslijeđe ostavlja stručnu i znanstvenu priču.

Viktor D. Sonnenfeld rođen je 21. siječnja 1902. godine u Petrijevcima kraj Osijeka. U Osijeku je završio osnovnu školu i realnu gimnaziju. Studirao je filozofiju u Zagrebu i Marseilleu. Odmah nakon povratka u Osijek, gdje je proveo cijeli svoj radni vijek, počeo se baviti publicistikom, posebno prijevodom filozofskih djela.³ Viktor D. Sonnenfeld poznat je osječkoj i slavonskoj javnosti i kao dugogodišnji novinar koji je radio u predratnim osječkim listovima, a u Glasu Slavonije proveo je kao novinar-urednik kulturne rubrike više od 20 godina. Za svoj poratni rad dobio je i nagradu Božidar Maslarić.⁴ Naveden je kao član uredništva osječkog Hrvatskog lista 1941. godine⁵, u redakciji lista 1948. godine⁶ te kao

jedan od urednika 1962. godine⁷. Bio je prevoditelj s njemačkoga na hrvatski jezik, pretežno filozofskih, ali i kazališnih djela i feljtonskih romana u bibliotekama dnevnih novina (najviše u Biblioteci Hrvatskog lista). Prijevodi su mu objavljivani u izdavačkim kućama Veselin Masleša u Sarajevu, Naprijed u Zagrebu i Kultura u Beogradu. Sonnenfeld je bio član strukovnih udruženja Društva prevodilaca Hrvatske, Društva hrvatskih književnika, Udruge novinara Hrvatske i Udruge njemačkih prevoditelja. U mirovinu je otišao 1969. godine. Iste je godine, 30. ožujka, umro. Autorski radovi, djela u kojima je sudjelovao u uređivanju ili sastavljanju su: *Rječnik hrvatsko-srpskog govora lovačkog* / sastavili Dragutin Kišpatić (od riječi abnormalan do ovitak), Viktor D. Sonnenfeld (od riječi pačar do žvata). Osijek : Prva hrvatska dionička tiskara, 1926. ; *Slavonski narodni kalendar 1948.* / uredili Ivan Tomac i Viktor D. Sonnenfeld. Osijek : Glas Slavonije, 1948. ; *Slavonski narodni kalendar 1949.* / uredili Ivan Tomac i Viktor D. Sonnenfeld. Osijek : Glas Slavonije, 1949.

Legat Viktora D. Sonnenfelda Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek darovala je bivša supruga, nakon njegove smrti, 1970. godine. Nastanak legata smještamo u početke Sonnenfeldova djelovanja u rane 1920-e godine 20. stoljeća pa sve do njegove smrti, 1969. godine.

Prema izgradnji knjižničnoga fonda legat Sonnenfeld u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek statična je zbirka, darovana privatna knjižnica koja se vodi i obrađuje kao posebna zbirka. U radu se iz kvantitativne analize fonda utvrđuje vrijednost legata za knjižnicu i regiju s obzirom na sadržajnu, žanrovsku, jezičnu analizu te se razmatraju načini što bolje organizacije i pohrane legata. Legat Sonnenfeld u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici samo je inventariziran te organiziran prema inventarnim brojevima kako bi bio dostupan za istraživanje, ali nije stručno obrađen i dostupan korisnicima. Prema usklađenim podacima u inventarnoj knjizi i postojećem popisu koji je nastao pri darivanju legata knjižnici, jedinice građe su računalno upisane s potrebnim najvažnijim podacima za identifikaciju građe (naslov, autor,

¹ Više o kulturno-povijesnom kontekstu legata Viktora D. Sonnenfelda vidi u: Špoljarić, M., 2007.-2008, str. 153-169.

² Pojam se legat u radu definira po Katici Tadić (1994.) kao oporučno ostavljena vlastita knjižnica koju pojedinac zavješćuje određenoj knjižničnoj ustanovi.

³ Preminuo Viktor D. Sonnenfeld // Glas Slavonije 26, 7363 (utorak, 1.4. 1969), str. 1.

⁴ Isto.

⁵ Novak, B., 2005., str. 287.

⁶ Isto, str. 439.

⁷ Isto, str. 596.

mjesto i godina izdanja, jezik, te je napravljena gruba sadržajna analiza). Iz navedenoga popisa građe Popis knjiga biblioteke pok. Sonnenfeld D. Viktora⁸ pisanoga pisačim strojem vidljiva je prijašnja adresa vlasnika legata, Ul. Božidara Adžije 28 (današnja ulica Pavla Pejačevića) Osijek, te smještaj knjiga po ormarima i policama u Sonnenfeldovoj radnoj sobi (privatnoj knjižnici) iz čega je vidljivo da je vlasnik također većinom nastojao organizirati svoju knjižnicu po sadržaju ili vrsti djela (na jednome su mjestu okupljene enciklopedije, rječnici, stručne knjige na hrvatskom ili njemačkom jeziku, književnost, politika).

LEGATI U NARODNIM I SVEUČILIŠNIM KNJIŽNICAMA

Privatne su knjižnice bile temelji u izgradnji mnogih knjižnica diljem svijeta. S obzirom na različite funkcije i poslanja knjižnica, promatrana je organizacija legata u narodnim i sveučilišnim knjižnicama koje obnašaju istu funkciju kao Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek. Mnoge su narodne i sveučilišne knjižnice nastale upravo na legatima poznatih bibliofila ili su njihovi darovi kasnije uvelike potpomogli u stvaranju i razvijanju fonda knjižnice. Tako je primjerice, *Bibliothèque Mazarin* u Francuskoj nastala zahvaljujući ministru Julesu Mazarinu.⁹ U Engleskoj je sveučilišna knjižnica u Oxfordu Bodleian library nastala legatom vojvode od Gloucester i kralja Henrika IV., te osnovni fond čini dar Thomasa Bodley-a. Darom Sir Johna Cottona osnovana je knjižnica Britanskog muzeja. Manuskripti Sir Roberta Cottona i knjige Sir Hansa Sloane postale su temeljni dio fonda British library. U Americi su se također na legatima izgrađivali fondovi knjižnica. Tako se legatom Martina Routha razvila Durham university library. Knjižnica University of Chicago se razvila na temeljima zbirke modrene poezije Harriet Monroe. Najpoznatija knjižnica, Library of Congress posjeduje vrijedan legat Thomasa Jeffersona.

Od privatnih knjižnica u Hrvatskoj je najpoznatija knjižnica bana Nikole Zrinskog koja je otkupljena za Sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu.¹⁰ No, u Hrvatskoj nije slučaj da su legati činili temelj za izgradnju fonda u narodnim i sveučilišnim knjižnicama, nego su oni samo posebna vrijedna zbirka, očuvana i predstavljena kao cjelina. Ovdje ćemo izdvojiti samo neke legat koji su dostupni korisnicima. Sveučilišna knjižnica u Splitu posjeduje legat Ante Trumbića, Petra Kasandrića i Ante Petravića. Knjižnica Sveučilišta u Zadru posjeduje privatne zbirke naših poznatih znanstvenika koje su otkupljene ili dobivene na dar, dio zbirke akademika Petra Skoka, Žarka Muljačića i Nikole Majnarića, te Ivana Grgića,

Marijana Tkalčića, Nikolaja Fjodoroviča Preobraženskog, Duje Rendića-Miočevića, Ive Petriciolia.¹¹ Svojom se vrijednošću ističe još i ostavština Antonia Smareglie u Glazbenoj zbirci Sveučilišne knjižnice u Puli.

Većina navedenih legata dostupna je fizički, s potpunom ili djelomičnom stručnom obradom, predstavljena je struktura zbirke (tematika, jezici, vrste publikacija), a posebno je izdvojena stara knjiga te se kod nekih posebno izdvajaju bibliografije djela darovatelja legata. Neke su zbirke i digitalizirane.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA LEGATA SONNENFELD

Kvantitativna analiza legata Sonnenfeld pisana je na temelju statističkoga istraživanja, tj. statističkoga promatranja zbog trenutne neobrađenosti legata. Pojedinačna metoda provedena za istraživanje je brojanje. Na temelju brojčanih podataka od posebnih zaključaka idemo prema općima koji bi vrijedili za cijeli legat Sonnenfeld.

Uzorak korišten u istraživanju slučajni je uzorak od 1164 jedinica što iznosi jednu trećinu od ukupno 3492 inventariziranih jedinica građe. Metodom slučaja s internoga Popisa u računalnom obliku statistički su obrađene jedinice s početka i s kraja Popisa u podjednakome broju. Izostavljene su periodičke publikacije na koje se nailazilo tijekom obrade Popisa. Podaci bilježeni iz Popisa knjiga su sljedeći: autor, naslov, prevoditelj, mjesto izdanja, izdavač, godina izdanja, svezak knjige, izdanje, UDK (uz pomoćne brojeve za jezik i oblik djela) te napomene vezane uz biblioteke, uveze i slično. Analiza će utvrditi vremensko razdoblje legata u cjelini i starost pojedinih knjiga, zavičajni karakter zbirke s obzirom na autore, teme i mjesto izdanja. Utvrdit će se veličina legata, cjelokupni sadržajni pregled legata, kao i na kojemu je jeziku najviše knjiga i koje su vrste knjiga najzastupljenije. Sadržajna analiza fonda legata Viktora D. Sonnenfelda potrebna je za svako daljnje istraživanje legata.

Predmetna područja i sadržajna analiza pokazuju širinu i dubinu zbirke. Pretpostavka je da je tematski u legatu najviše filozofske literature, zatim knjiga s područja aktualnih gospodarskih i političkih pitanja te književnih i kulturnih tema. Viktor D. Sonnenfeld bio je predstavnik intelektualca i profiliranog čitatelja osječke sredine sredinom 20. stoljeća te bi sadržajna analiza mogla pomoći pri rekonstrukciji profila Sonnenfelda kao čitatelja i ljubitelja knjiga.

Informacijske razine zbirke, u ovome slučaju legata, određuju se na temelju tehnika i postupaka koji se koriste za prikupljanje podataka za vrednovanje zbirke, a mogu se podijeliti u dvije skupine: tehnike usmjerene na zbirku i tehnike usmjerene na korisnika. "Tehnike usmjerene na zbirku ispituju sadržaj i značajke informacijskih resursa kako

⁸ Popis knjiga biblioteke pok. Sonnenfeld D. Viktora, književnika i prevod., 1970. Više o Popisu vidi u: Špoljarić, M., 2007.-2008., Str. 156.

⁹ Stipčević, A., 2006., Str. 547

¹⁰ Isto, str. 557

¹¹ Sveučilište u Zadru : Sveučilišna knjižnica : O nama. URL: <http://www.unizd.hr/sveucilisnaknjiznica/Onama/tabid/1115/Default.aspx> (2011-09-26)

bi se odredila veličina, starost, opseg i informacijska razina (dubina) zbirke u usporedbi s nekim vanjskim standardom. Tehnike usmjerene na korisnika opisuju kako se zbirka koristi i pokazuju djelotvornost zbirke vezano uz korištenje.”¹² U radu se proučavaju samo tehnike usmjerene na zbirku zbog neobrađenosti legata, a time i nemogućnošću detaljnog pretraživanja i nedostupnosti legata korisnicima.

“Kvantitativna mjerenja pokazuju veličinu, starost, troškove i druge brojčane podatke. Primjeri kvantitativnih mjerenja uključuju popise ili inventarne popise da bi se odredio stvaran broj naslova ili svezaka u dijelu zbirke ili predmetnom području. Mjerenje prosječne starosti ili slična mjerenja pokazuju stupanj suvremenosti građe.”¹³ Stoga je za polazište u istraživanju legata Sonnenfeld istaknuto kvantitativno mjerenje. Uvidom u Popis legata utvrdit će se stvaran broj naslova, stvaran broj primjeraka, stvaran broj naslova prema predmetnim područjima, jeziku, mjestu i godini izdanja, obliku i vrsti građe, broj naslova po autorima.

Za analizu legata po godinama starosti potrebno je definirati pojam stara knjiga i svrstati godine izdanja u skupine. S obzirom da se u literaturi susreću različiti pristupi pri definiranju pojma stara (raritetna) knjiga, što rezultira i različitoj vremenskoj granici koju obuhvaća to razdoblje (1830., 1835. ili 1850. godina), u radu se koristi definicija Tinke Katić, koja svoje načelo temelji prvenstveno u usavršavanju tiskarske tehnologije te za Hrvatsku definira „staru knjigu tiskanu u razdoblju od 1455. do po prilici 1850. godine”.¹⁴

Tek nakon jasno određenih kvantitativnih kriterija vrednovanja legata te njegove bibliografske obrade i stručne organizacije, možemo provesti kvalitativna mjerenja. Ona se postižu subjektivnim vrednovanjima i uključuju stručnu prosudbu knjižničara, procjenu predmetnih stručnjaka ili mišljenje korisnika.

STRUKTURA LEGATA

Ukupna veličina legata je inventariziranih 3492 jedinica knjižne građe, dok prema internome Popisu knjiga ima 3345 jedinica bibliotečne građe. Ti su brojevi nesrazmjerni jer je dosta primjeraka knjiga u svescima¹⁵, a knjige na Popisu nisu uvijek bilježene svaka knjiga pod jedan broj, nego po naslovima. Više je primjeraka istoimene knjige, što umanjuje broj naslova koji otprilike za knjige broji 2889 naslova. Inventariziran je u siječnju i veljači 2001. godine u posebnu knjigu inventara Legat Sonnenfeld. Od toga je u istu knjigu inventara zbog očuvanja cjelovitosti zbirke inventarizirano i 37 na-

slova periodičkih publikacija pod 85 inventarnih brojeva¹⁶. Nekompletne je građe u 7 primjeraka, od čega u 5 knjiga nedostaju i naslovne stranice koje otežavaju točan opis građe. Cjelokupno vremensko razdoblje koje obuhvaća legat jest od 1627. do 1966. godine.

U promatranome slučajnom uzorku legata Sonnenfeld bilježimo 6 primjeraka građe koji pripadaju staroj knjizi. Najstarija je knjiga *Oeconomia, oder Haussbuch zum Calendario Oeconomico & perpetuo gehoerig* M. Johannesa Colerija iz 1627. godine tiskana u Wittenbergu s dodatkom J. Leunclaviusa *Traumbuch Apomazaris!* iz 1611. godine. *Oeconomiae*, odnosno “Kućna knjiga” čije je prvo izdanje izašlo 1591. (svezak 1) do 1606. (svezak 8) u Wittenbergu, ukupno uključuje rad od osam svezaka: “Calendarium”. Pretisci u redakciji Paula Helwiga pojavili su se u 17. stoljeću čak četrnaest puta. Jedan je od tih pretisaka i knjiga u Sonnenfeldovom legatu. Rad je tipološki karakterističan za rod “*oconomiae*”, ističe lutheranske doktrine vrlina za kućanstva i rezultate praktične upute o svakodnevnim temama poput ribolova, vrtlarstva, recepata za pečenje kruha i kuhanje, do luteranskih pravila ponašanja, medicine, obitelji, astrologije.¹⁷ Knjiga M. Johannesa Colerija je zbog svoje velike kulturne i povijesne vrijednosti za Gradsku i sveučilišnu knjižnicu Osijek restaurirana u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu 2007. godine.

Još je 5 starih knjiga koje svjedoče o bibliofilskim afinitetima Viktora D. Sonnenfelda, a to su sljedeće: *Die Bestimmung des Menschen* J. G. Fichtea (područje filozofije) iz 1800. godine tiskane u Leipzigu i Berlinu, zatim *Dramaturgische Blaetter : aufsätze ueber das Deutsche Theater* L. Tircka (eseji o njemačkoj književnosti) iz 1826. tiskane u Wienu, *Philosophie der Geschihte* F. Von Schlegela (filozofija) iz 1829. također izdane u Wienu, *Elementarna geometrija za slušatelje filozofije* A. Nikolića iz 1841. izdane u Beogradu i *Grundlinien der Hodegetik odre Methodik des akademischen Studium und Lebens* K. H. Scheidlera (znanost) iz 1847. godine izdane u Jeni.

Daljnji pregled legata po godinama razvrstan je prema desetljećima kako slijedi: 1851.-1860. (3 jedinice), 1861.-1870. (4), 1871.-1880. (14), 1881.-1890. (24), 1891.-1900. (41), 1901.-1910. (87), 1911.-1920. (120), 1921.-1930. (139), 1931.-1940. (103), 1941.-1950. (125), 1951.-1960. (39), 1961.-1966. (13 jedinica). Iz navedenoga zaključujemo kako je najviše knjiga tiskano u razdoblju od 1911. do 1950., ili točnije iz drugog, trećeg i petog desetljeća 20. stoljeća, što je ujedno i najplodnije vrijeme djelovanja Viktora D. Sonnen-

¹² Darovi za zbirke, 2010., str. 36

¹³ Isto, str. 37

¹⁴ Katić, 2007., str. 1

¹⁵ Kod inventarizacije svaka jedinica građe dobiva svoj inventarni broj.

¹⁶ Prema redovnom poslovanju knjižnice periodičke se publikacije inače ne inventariziraju, nego samo kontinuiraju i pečatom se bilježi materijalno vlasništvo knjižnice.

¹⁷ Kult.Doku verborgene Schätze aus Oesterreichischen Landesausstellungen. Johannes Coler, Calendarium Oeconomicum & perpetuum.URL: <http://wwwg.uni-klu.ac.at/kultdoku/kataloge/19/html/1651.htm> (2011-09-25)

felda. U promatranome uzorku nalaze se 446 jedinica knjižne građe s nepoznatim godinama izdanja.

U promatranome uzorku legata najviše je knjiga tiskanih u Njemačkoj (Leipzig, München, Stuttgart, Frankfurt, Berlin, Bonn). Prema mjestu izdanja najviše ih je tiskano u Leipzigu (444 jedinice), Zagrebu (188), Beogradu (109), Berlinu (65), dok je u Osijeku izdana samo 21 knjiga. Od tih je knjiga nekolicina izašla u Sonnenfeldovoj vlastitoj nakladi kao njegov prevoditeljski rad. Razloge toga možemo tražiti u tome što su njegovo područje interesa bili filozofija i njemačka književnost, a ta tematika u Osijeku sredinom 20. stoljeća nije bila popularna. S nepoznatim mjestom izdanja je 91 jedinica.

U skladu s mjestom izdanja, najviše je knjiga na njemačkome jeziku, čak 701 jedinica knjižne građe. Dokaz je to Sonnenfeldova izvrsnog poznavanja njemačkog jezika, što je razumljivo s obzirom na njegovo židovsko-njemačko podrijetlo te njegove prijevode brojnih njemačkih filozofa i književnika s njemačkoga na hrvatski jezik. Zatim na hrvatsko-srpskome jeziku (koji je u to vrijeme Jugoslavije bio službeni jezik) u uzorku je 406 jedinica, od čega je 278 jedinica pisano ijekavicom i tiskano na području Hrvatske, a 128 jedinica pisano ekavicom i tiskano u Beogradu. Nekoliko je knjiga na francuskome jeziku (19 jedinica), no nalaze se i knjige na talijanskom, latinskom, španjolskom, ruskom i makedonskom jeziku. Knjige su većinom latiničnim pismom, ali ima i ćirilice i gotice.

Sl. 1 M. Johannis Coleri: *Oeconomia, oder Haussbuch zum Calendario Oeconomico & perpetuo gehoerig*, Wittenberg, 1627.

INFORMACIJSKA VRIJEDNOST LEGATA

U ovome su se radu bez detljne formalne obrade, na temelju Popisa objedinili i sistematizirali svi navedeni podaci za kvantitativnu analizu fonda. S obzirom na trenutnu neobrađenost legata i nedostupnost kroz WebPAC, za analizu su korištena alternativna rješenja o određivanju stručnih oznaka,

prema preporukama J. Živkovića. „Pri utvrđivanju predmeta, teme o kojoj djelo govori, klasifikator se ne smije oslanjati samo na naslov i podnaslov djela. I eventualni naslov zbirke može biti koristan pri određivanju predmeta djela. Korisni mogu biti i podaci o piscu, posebno o njegovu uobičajenom području rada. Isto vrijedi i za izdavača u čijoj nakladi djelo izlazi. U težim slučajevima bit će potrebno pogledati kako je to djelo klasificirano u dostupnoj bibliografiji ili u knjižničnom katalogu. U tu fazu klasificiranja ulazi i utvrđivanje narodnosti kojoj pripada pisac djela iz lijepe književnosti.“¹⁸ Klasifikacija je rađena i na temelju knjižničnih kataloga knjižnica Njemačke i Austrijske nacionalne knjižnice te hrvatskih kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice, knjižnice Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Filozofskog fakulteta Zagreb i Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek. „Vještina klasificiranja provjerava se uspoređivanjem stručnih oznaka knjiga u određenoj knjižnici s oznakama što su ih ista djela dobila u bibliografijama i u tiskanim knjižničnim katalozima koji imaju isti stručni raspored, stručno kazalo ili donose stručne oznake opisanih djela.“¹⁹ S obzirom na navedeno, smatramo dobivene podatke dostatnima za uvid u fond legata Sonnenfeld i raspored građe prema predmetnim područjima.

Za određivanje UDK brojeva korištene su tablice džepnoga izdanja Univerzalna decimalna klasifikacija²⁰, zatim Univerzalna decimalna klasifikacija u izdanju NSK²¹, Izvod iz univerzalne decimalne klasifikacije J. Živkovića²² i izvod iz Univerzalne decimalne klasifikacije J. Lešić²³.

Iako je legat Sonnenfeld trenutno organiziran prema inventarnome broju kao zasebna zbirka, u budućnosti mu je planirana organizacija s obzirom na stručnu obradu prema jedinственим pravilima i standardima, kao i s redovnim fondom, ali će se pri konačnome rasporedu građe na policama očuvati cjelovitost i posebnost zbirke.

S obzirom na relativno mali broj primjeraka legata u odnosu na cjelokupni knjižni fond matične ustanove i ograničenost fonda (legat više neće rasti, na jednome je mediju i nije za slobodan pristup korisnicima), pri klasifikaciji nije potrebno ići u dubinu i detaljnu analizu, nego je dovoljna visoka razina općenitosti i kratka stručna oznaka. U dubinu se išlo samo kod skupine 1 (filozofija) zbog većega broja građe s toga područja i velikoga interesa Sonnenfelda kao čitatelja za to područje, pa je za razlikovanje potrebno detaljnije indeksiranje.

¹⁸ Živković, 1968., str. 17

¹⁹ Isto, str. 16.

²⁰ Univerzalna decimalna klasifikacija: hrvatsko džepno izdanje, 2003., Zagreb: Naklada Nedičko Dominović

²¹ Univerzalna decimalna klasifikacija, 2005., Sv. 1, Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica

²² Živković, J. 1968., Stručni katalog; Izvod iz Univerzalne decimalne klasifikacije. Zagreb: Matica hrvatska

²³ Lešić, Jelica. Univerzalna decimalna klasifikacija: izvod. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Knjižnica, 2000.

Klasifikacijom je potvrđena hipoteza o postojanju najviše filozofske literature u legatu.

U 1 UDK skupini koju čini filozofija i psihologija, daljnjom analizom prema većem broju jedinica građe izdajamo sljedeće podskupine:

a) metafizika (11) i njezina podskupina opća metafizika i ontologija, posebice estetika (objektivna i subjektivna). U toj su podskupini nekoliko estetika J. J. Rousseaua, H. Cohena i hrvatskoga F. Markovića ;

b) filozofija uma, filozofija duha i metafizika duhovnog života (13), posebice podskupina filozofija kulture i metafizika duhovnog života i radovi M. Wundta, I. Kanta, M. Đurića ;

c) filozofski sustavi i gledišta (14) podijeljeni prema načelima, najviše je radova s područja metafizičkog idealizama. Tu se ističu radovi I. Kanta, Platona, N. Hartmanna, M. Heideggera. Promatramo li socijalističke škole kao filozofski sustav, ovdje možemo ubrojiti i radove J. V. Staljina o lenjinizmu te T. Ajzermana o marksizmu kao o prevratu u filozofiji ;

d) psihologija (159.9) te podskupine psihofiziologija (fiziološka psihologija) i mentalni razvoj i sposobnosti. Tu su svrstani radovi W. Wundta o pregledu fiziološke psihologije i radovi A. Adlera. Iz podskupine eksperimentalne psihologije izdajamo radove P. Radosavljevića.

e) logika (16) sa podskupinom spoznajna teorija i epistemologija, gdje su radovi B. Spinoze ili radovi o njegovome životu i radu. Poznati prevoditeljski rad Vikora D. Sonnenfelda *O načelu razloga* Arthura Schopenhauera klasificiramo ovdje u podskupini 16 pod dogmatizam, apsolutizam ili u gore navedenoj podskupini 14 kao alogizam.

f) moralna filozofija, etika, praktična filozofija (17) gdje se ističu radovi o etici B. Spinoze, F. Jodla o povijesti etike, W. Wundta o moralnim uvjerenjima i etici.

O povijesti filozofije pišu F. Šanc, N. Vojnović, E. Zeller, T. Gomperz piše o grčkim misliocima kroz povijest, a S. Zimmermann o temeljima filozofije.

Uz filozofiju, posebno je izdvojena i analizirana skupina jezici, lingvistika, književnost (8) zbog velikoga broja jedinica građe koje ovdje pripadaju. S obzirom da je najviše građe na njemačkome jeziku, tako je i najviše knjiga iz njemačke književnosti (sabrana djela A. Blumauera, T. Combe, F. Hebbela, G. E. Lessinga, F. Von Schiller, J. W. Goethe, C. F. Wittmann). Nekim je djelima moguće dodijeliti više klasifikacijskih oznaka, pa tako primjerice opere i dramska djela (skupina 7) moguće je klasificirati i pod književnost. Zatim, dosta je francuske književnosti (C. Goldoni, V. Hugo, G. de Maupassant, P. Corneille, Moliere). Sve su to djela poznatih svjetskih klasika. U skladu s političkim i društvenim okruženjem, za očekivati je i veći broj ruske književnosti (N. V. Gogolj, I. Turgenev, L. N. Tolstoj, A. Roskin). Nekoliko je djela iz klasične Grčke i Rima, poput Kvinta Horacija, Plauta ili Sofokla i Euripida. Nekoliko je i djela iz engleske književnosti (posebice W. Shakespeare) i američke književnosti (M. Twain).

Nalaze se tu i djela drugih književnosti, ali u samo nekoliko primjeraka, primjerice djela iz islandske, poljske, mađarske, norveške književnosti ili baltičkih književnosti.

Iako je Viktor D. Sonnenfeld živio i cijeli radni vijek proveo u Hrvatskoj, u legatu nema veliki broj hrvatskih književnika, kako bismo očekivali. I ovo je dokaz koliko je bio privržen njemačkoj literaturi i njezinom širenju na ovim područjima. Nekoliko je tu djela M. Jirska, F. Mažuranić, M. Držić, te nalazimo i K. Š. Đalskoga, ali na njemačkome jeziku. Iz teorije književnosti i književne kritike izdajamo djelo N. Andrić *Značenje Marka Marulića*.

Posjedovao je Sonnenfeld u svojoj privatnoj knjižnici i nezaobilazne pravopise, *Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom, Koriensko pisanje* B. Klaića, *Pravopisni rečnik s pravilima za hrvatski pravopis* autora I. Broza i D. Boranića.

Sljedeća je UDK skupina po zastupljenosti skupina društvenih znanosti (3), podskupine sociologija i politika. Područje opće teorije države obuhvaća radove J. J. Rousseau. Veći broj građe svjedoči o politici u vrijeme nastajanja legata s obzirom na veliku zastupljenost djela V. I. Lenjina, K. Marxa i F. Englesa te ih klasificiramo u podskupine o oblicima političke organizacije i države kao političke sile, političke stranke i pokreti-socijalistički i komunistički stav. Tu se ističu i knjige svjedoci tadašnje aktualne povijesti, primjerice *Gradanom i seljakom u Hrvatskoj i Slavoniji u oči izborah g. 1871.*, *Rezolucije V. Kongresa komunističke partije Jugoslavije "Borba"*, *Hrvatski ustav* pa *Ustav SSSR : osnovni zakon, Koncentracioni logori* iz 1944. godine autora M. Ivekovića, Z. Tkaleca i R. Rubenčić te *Nekoliko misli o našem državnom uređenju* Lj. Stojanovića.

Osim politike, u skupini 3 zastupljena je i podskupina odgoj i obrazovanje, sa svojim podskupinama temelji odgoja i obrazovanja, teorija, obrazovna politika te pedagozima S. Basaričekom i P. Radosavljevićem.

Zatim slijedi skupina matematike i prirodnih znanosti (5). Tu su zastupljenije podskupine teorije brojeva i analiza (S. Segall), nuklearna fizika (M. Katalinić, N. Majnarić), te opća genetika (C. Darwin i *Postanak vrsta* i druga njegova djela).

U UDK skupini geografija, biografija, povijest (9) zastupljene su podskupine kulturne povijesti (posebice drevnog Egipta F. Woeniga i poslijeratne Europe C. Seignobosa), zatim s područja opće povijesti ističu se povijesti Plutarha, Tacita te značajna djela za hrvatsku povijest *Hrvati i Hrvatska* V. Klaića, *Crvena Hrvatska i Dubrovnik* N. Z. Bjelovučića, *Pregled povijesti Hrvata* L. Katića te zavičajno značajna *Zbirka povijesnih nadpisa grada Osijeka* A. E. Brlić. U skupinu 9 pripada i podskupina regionalna geografija, geografija starog svijeta gdje ističemo radove I. Ružičke, F. Lukasa, L. Katschen te podskupina biografske i srodne studije. Biografije možemo također dvostruko klasificirati, na struku osoba čije su biografije ili ovdje posebno na biografije, gdje izdajamo biografije o filozofima Diogenu, A. Schopenhaueru, I. Kanta,

biografije o W. Wundtu, L. N. Tolstoju, N. Vodovozovu, R. Mauperinu, M. Gorkome i drugima.

Manji je broj jedinica građe iz skupine religija, teologija (2). Podskupine koje su ovdje zastupljene su kršćanska crkva ili opća povijest kršćanske crkve (B. Carneri, I. Reinke) te s područja dogmatske teologije *Kristologija i soteriologija ili nauk katoličke crkve* I. Bujanovića, *Bog i duša : razgovori* F. Cherubin Šegvića, *Život Isusov* E. Renana.

Iz skupina primijenjene znanosti, medicina, tehnika/tehnologija (6) je također manji broj jedinica. Tako su tu poznati naslovi *Biljarstvo* B. Šuleka, M. Kišpatić *Iz bilinskog sveta* u četiri sveska. Zavičajnoga je karaktera *Mjere proti požaru u starom Osijeku* A. E. Brlića i *Sportski ribolov u slatkim vodama* R. Hafnera, tiskano u Osijeku.

Nekoliko je zavičajno značajnih naslova i u sljedećoj UDK skupini umjetnost, razonoda, zabava, sport (7), primjerice *Projekt novog kazališta u Osijeku* i *Počeci umjetnosti u Osijeku*. Dosta je zastupljenih opera koje kako je već spomenuto mogu biti klasificirane u književnost s obzirom na pripadnost autora ili s obzirom na vrstu glazbe, dramska glazba opera. Ističemo tu opere V. Bellinija, G. Verdija, L. Van Beethovena, nekoliko opera W. A. Mozarta i R. Wagnera.

Nekoliko je naslova iz UDK skupine 0 koja obuhvaća razna područja, znanost i znanje općenito, informacije, dokumentacije, ustanove. U skupini 0 je i knjižničarstvo, a posebice tu izdavamo *Pučke knjižnice, njihovo osnivanje i uređenje* te zavičajnoga karaktera i značajnu za Gradsku i sveučilišnu knjižnicu i njezinu povijest *Pravila osječko-dolnjugradske Kasine*.

Kod dvostrukoga klasificiranja građe, osim stručnih oznaka ponekad se dodjeljuju i opće pomoćne oznake za oblik. Točnije, rječnici i leksikoni dobivaju pomoćnu oznaku za referentna djela. Neki od rječnika filozofskih termina u legatu su R. Eislera *Woerterbuch der Philosophischen Begriffe, Historisch = Quellenmaessig bearbeitet*, M. Mauthnera *Woerterbuch der Philosophie : neue Beitrage zu einer Kritik der Sprache*. Zatim su tu svih 20 svezaka *Meyers Konversations (Meyers Blitz-Lexikon)*, leksikon njemačkih pisaca F. Brummera *Lexikon der deutschen Dichter und Prosaisten von beginn des 19 Jahrhunderts bis zum Gegenwart, Pädagogijski leksikon : priručnik za teoriju i praksu uzgoja, Rečnik enciklopedijski nemačko-srpskohrvatski* S. Ristića i J. Kangrga, *Woerterbuch der Biologie mit Abbildungen* H. Schmidta, *Woerterbuch : nemačko-ilirski slovar* te *Njemačko-hrvatski rječnik* G. Šamšalovića i dr. Na referentnu literaturu posebno je važno paziti pri organizaciji fonda, s obzirom na oblik i vrstu građe (rječnici, leksikoni, enciklopedije, priručnici ili pak serijske publikacije, gramatike, pravopisi, zbornici, dokumenti i dr.) i određivanju onoga što je važno fizički odvojiti od ostalog fonda. Svaka privatna knjižnica profiliranog čitatelja, intelektualca posjeduje veći broj referentne literature, a prilog je tomu i legat Viktora D. Sonnenfelda.

“Uči u trag knjigama neke ličnosti jedan je od važnih aspekata knjižničarstva koje se bavi starom knjigom, ne samo zbog

rekonstrukcije određene zbirke ili knjižnice, već i zbog istraživanja kulturno-povijesnih prilika u kojima je njen sabirač živio. Izbor građe u privatnoj knjižnici osvijetlit će istodobno i bogatstvo duha nekadašnjeg vlasnika i duh vremena u kojem je knjižnica sabirana.”²⁴

Iz uzorka su izdvojeni najzastupljeniji autori, oni s četiri ili više jedinice građe. Stvaran je broj jedinica građe po autorima kako slijedi: S. Besariček s knjigama iz pedagogije (5), R. Eisler (5), N. Hartmann (5), F. Hebbel (7), I. Hoić s naslovima iz zemljopisa (6), A. Huebscher koji piše o Schopenhaueru (7), M. Jokai (4), I. Kant (6), M. Kišpatić s knjigama iz područja biologije (9), O. Kučera s naslovima iz fizike (6), P. Lindenberg (5), Marxs (7), W. A. Mozart (4), B. Petronijević (5), Platon (5), P. Radosavljević s naslovima iz područja eksperimentalne psihologije (6), J. J. Rousseau (5), J. B. Staljin (4), P. Vuk-Pavlović (4), R. Wagner (7). Daleko su najzastupljeniji sljedeći autori: W. Wundt (12), A. Schopenhauer (12), V. I. Lenjin (15).

Književnici koji su najzastupljeniji u legatu su: J. W. Goethe (5 jedinica građe), F. Schiller (6), W. Shakespeare (5), M. Twain (4) i C. F. Wittmann (4).

Sve navedeno je u skladu s ranijim hipotezama o brojnosti filozofske literature, sociologije, politike, njemačkih književnika i općenito literature na njemačkome jeziku.

VIKTOR D. SONNENFELD - VLASNIK-SAKUPLJAČ-ČITATELJ

Za detaljniju analizu o čitateljskim interesima Viktora D. Sonnenfelda potrebno je sagledati i bogatstvo zapisa na marginama i ex librise²⁵ u knjigama. Oni su svjedoci povijesti primjerka knjige i najpouzdaniji svjedoci o postojanju javnih i privatnih knjižnica. “Posebni uvezi bivših vlasnika knjiga, ex librisi i pečati na naslovnim stranicama te rukopisne bilješke na marginama ili praznim listovima u tiskanoj knjizi mnogo će reći o čitatelju i o upotrebi koju su joj čitatelji namijenili.”²⁶

Iz legata izdvojamo najzanimljivije primjere ex librisa i marginalije, kako bismo sagledali profil Viktora D. Sonnenfelda kao čitatelja, sakupljača i vlasnika bogate zbirke knjiga.

U legatu svaka je jedinica knjižne građe označena crvenim tiskanim ex librisom vlasnika legata Viktora D. Sonnenfelda, kako bi se označilo vlasništvo knjižnice i posebnost zbirke. Osim Sonnenfeldova ex librisa, knjige posjeduju i ex librise prijašnjih vlasnika ili darovatelja Sonnenfeldu. Tako primjerice u knjizi W. Wundt *Seine Wuerdigung* iz 1924. nalazi-

²⁴ Katić, 2007., str. 34

²⁵ Prema Općoj enciklopediji Jugoslavenskog leksikografskog zavoda (1977.) definiramo ex libris kao oznaku vlasništva knjige u obliku vinjete, naljepnice. Urešena je imenom ili monogramom vlasnika, slikom, grbom, alegoričkim, heraldičkim ili drugim crtežima.

²⁶ Katić, 2007., str. 34

mo ex libris Miroslava Pollaka i bilješku "Osijek, 18. januara 1926.". U više su primjeraka zabilježena imena prijašnjih vlasnika knjiga, poput Radovana Neumana, Daniela Dienes, Bauer Brune. U pojedinima su ex librisima bilježeni detalji poput, "knjižnica Nikole Bezetskoga učitelja", "Ivan Kuhrz gimnazijalac u Vinkovcima", "U znak odlikovanja Petrović Gjuri". U knjizi *Christentum and Vaterlandsliebe* L. N. Tolstoja pronalazimo uz ex libris i bilješku na latinskome jeziku "Ex libris – Aclolphi šram. Sibi et suis amicis." U značenju "za sebe i svoje prijatelje". Pronalazimo i ex librise izražene u obliku naljepnice "Antun Štreitenberger u Oseku", a čak i na ćirilici naljepnicu ex librisa "Ova knjiga mogu se dobiti u knjižari Jovana Petrovića Tuzl".

Zapisi na marginama svjedoci su vjernoga čitatelja i intelektualca, posebice stoga što su zapisi dvojezični. Ponekad se u istoj knjizi nalaze naizmjence zapisi na njemačkom i hrvatskom jeziku. To je još jedan svjedok kako je Sonnenfeld izvrsno govorio njemački jezik. Ponekad je samo podcrtavao dijelove teksta, a ponekad tijekom čitanja bilježio brojeve (pr. R180, R199). U knjizi W. Ostwalda *Energetische Grundlagen der Kulturwissenschaft* iz 1909. bilješke su većinom na njemačkome jeziku, poput "afrikanischer Gebiete", "balkanischer", "Gruppen", ali ima i bilješki hrvatskom jeziku, poput "ne treba aristokracije po porodu kao kod životinja u pr. Mozak", "9. st. i Engleska zatim Francuska". Značenja bilješki su nerazumljiva bez detaljnoga poznavanja sadržaja knjige. Ali su navedene privatne zabilješke (kojih je još mnogo u svim primjercima građe) svjedoci toga što je čitatelj smatrao važnim i upotrebe kojoj je knjiga namijenjena. Svi će se ti podaci o vlasništvu iz ekslibrisa i marginalija identificirati pri detaljnome bibliografskom opisu građe, koji je sljedeća faza istraživanja legata.

Također, povijesni izvori i ex librisi mogu svjedočiti o cjelovitosti legata. Pri opisu se mogu posebno označe knjige koje nedostaju u legatu, jer su izgubljene, oštećene ili razasute po fondovima drugih knjižnica i ustanova. Pozitivan je primjer takve organizacije legat Thomasa Jeffersona u Library of Congress gdje su oznakama u različitim bojama bilježene takve

situacije. Pretpostavlja se i da je legat Sonnenfeld razasut jer u Muzeju Slavonije Osijek također postoje knjige s njegovim ex librisima. O tome svemu će se voditi računa pri organizaciji legata.

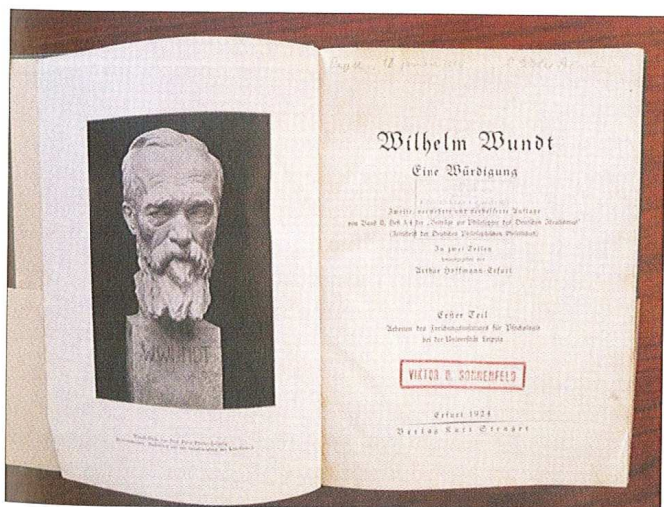
VREDNOVANJE LEGATA

Vrednovanje zbirke znači koliko je "dobra" zbirka u pojmovima vrste građe u njoj i vrijednosti svakoga primjerka pojedinačno u odnosu na zajednicu kojoj služi. Vrste vrednovanja zbirke su orijentirane prema korisnicima ili prema zbirkama. Druga vrsta, orijentirana prema zbirkama, znači da je vrednovanje usmjereno na pregled zbirke po veličini, području, dubini i značenju.²⁷ Vrednovanje zbirke po veličini, području i dubini obrađeno je u prethodnim poglavljima. Ovdje se zbirka vrednuje po njezinome značenju.

"Vrijednost građe općenito može biti intelektualna, povijesna, zavičajna, estetska, sadržajna, materijalna i sl., a njezina je rijetkost određena brojem primjeraka odnosno jedinstvenošću."²⁸ Vrednovanje građe može se temeljiti na tome koliko je građa sadržajna, materijalna, estetski vrijedna ili pak jedinstvena, stara ili rijetka. Ispitivanja kvantitativnog i kvalitativnog stanja fonda jedno je od ključnih polazišta.²⁹

Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek uz legat Sonnenfeld posjeduje još tri legata, zbirka dr M. Polaka (sadržajno pretežno religija i društvene znanosti), zbirku V. Hengla i zbirku Pavle M. Rakoša. Vrijednost legata stavlja se i u institucionalni kontekst u kojemu se legat čuva s obzirom na njegov sadržajni, zavičajni, intelektualni i povijesni značaj za Gradsku i sveučilišnu knjižnicu Osijek. Legat Sonnenfeld ima trostruki značaj, prije svega kao legat, zatim spomeničku (knjige izdane do 1945. godine) i zavičajnu vrijednost zbirke.

Zavičajna zbirka Grada Osijeka „Mursiana“ Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek prikuplja publikacije objavljene na području Grada Osijeka ili Sveučilišta J. J. Strossmayera, publikacije autora koji su rođeni ili su duže vrijeme djelovali na području Grada Osijeka ili Sveučilišta J. J. Strossmayera, a objavljene bilo gdje, sve što je objavljeno o Gradu Osijeku, o njegovu stanovništvu ili o pojedincima, bez obzira na mjesto objavljivanja i službene publikacije lokalne samouprave³⁰. Legat Sonnenfeld je po svim navedenim kriterijima zavičajnoga karaktera i već su ranije u radu posebno istaknute publikacije objavljene na području Osijeka ili publikacije sadržajno vezane uz Osijek. Ovdje ćemo ih još jednom izdvojiti po naslovima:

Sl. 2 Ex libris Miroslava Pollaka i bilješka "Osijek, 18. januara 1926." u knjizi W. Wundt: *Seine Wuerdigung*, Erfurt, 1924.

²⁷ International encyclopedia of information and library science, 2003., str. 82

²⁸ Hasenay, D., Krtalić, M., 2008, str. 208

²⁹ Hasenay, D., Krtalić, M., 2009., str. 3

³⁰ Majlinger-Tanocki, I., Lukačević, S., Smjernice za nabavu. URL: <http://www.gskos.hr/~descap/files/Smjernice%20za%20nabavu%20GISKO.pdf> (2011-05-12)

Brlić, A.E. *Mjere proti požaru u starom Osijeku*, Osijek, 1935.

Brlić, A.E. *Zbirka poviesnih nadpisa grada Osijeka*, Osijek, <s.a.>

Bugarska Geografsko historički pregled iz Dra. Zocha i Mencina, Osijek, 1886.

Hafner, R. *Sportski ribolov u slatkim vodama*, Osijek, 1953.

Jirsak, M. *Sa ruba ravnice*, Osijek, <s.a.>

Kautsky, K. *Ekonomska teorija Karla Marxa*, Osijek, 1924.

Kreishaber, H. *Sa njihovih njiva*, Osijek, 1929.

Maslarić, B. *Kojim će putem seljak da dođe do zemlje : izdanje "Riječi radnika i seljaka"*, Osijek, 1927.

Namuzić, I. *Nove pjesme i Krstopuća*, Osijek, 1929.

Počeci umjetnosti u Osijeku, Osijek, 1935.

Pravila osječko-dolnjogradske Kasine, Osijek, 1882.

Projekt novog kazališta u Osijeku, Leipzig, 1929.

Rasol, B. *O vaspitanju*, Osijek, 1931.

Rotkvić, V. *Priroda i kultura : nekoliko pogleda na naturalističko svatanje života*, Osijek, 1916.

Schopenhauer, A. *O načelu razloga*, Osijek, 1942. (prijevod V. Sonnenfeld)

Vuković, M. *Iskustveno dušoslovje*, Osijek, 1893.

Rukopisi djela znamenitih građana također se posebno vrednuju u zavičajnoj zbirci, a legat Sonnenfeld posjeduje jedan takav rukopis, Sonnenfeldov prijevod djela A. Schopenhauera „O četverostrukom korijenu načela dovoljna razloga : filozofijska rasprava“. Navedena Schopenhauerova disertacija nije još uopće tiskana u hrvatskome prijevodu.

Pri daljnjemu vrednovanju legata, potrebno ga je sagledati u kontekstu nabavne politike knjižnice. Većina je javnih knjižnica nastala na temelju privatnih knjižnica poznatih intelektualaca (Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb, Britanska nacionalna knjižnica, zatim Bodleana, knjižnice u New Yorku, Oxfordu, Washingtonu) te se dalje razvijala, no to nije slučaj u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek. S obzirom na veliku ulogu nabavne politike matične ustanove koja prima ili čuva legat i činjenicu da je legat Sonnenfeld prvenstveno dar, promatramo kriterije po kojima se darovi prihvaćaju i za koje se procjenjuje da su relevantni. „Prihvaća se građa koja se odnosi na: kulturne potrebe lokalne zajednice, informacijsku pismenost i promicanje čitanja, znanstveno-istraživačke, nastavne i obrazovne potrebe studenata i znanstvenonastavnog osoblja i beletristiku, stručnu, znanstvenu i popularno znanstvenu literaturu koja je namijenjena korisnicima narodnih knjižnica.“³¹ Legat Sonnenfeld, iako je knjižnici darovan 1970. godine, još uvijek udovoljava svim navedenim kriterijima za darovanu građu. Posebice udovoljava kulturnim potrebama lokalne zajednice i znanstveno-istraživačkim,

nastavnim i obrazovnim potrebama, čime mu je uvećana vrijednost u instituciji, a ne opterećenje fonda.

Za daljni rad na legatu Sonnenfeld i njegovo vrednovanje na svim razinama, potrebno je i promišljati kako ga organizirati, prezentirati, očuvati, dati na korištenje te kako njime upravljati u cijelosti. Kao jedna od mogućih smjernica pri organizaciji i obradi legata može biti preporuka M. Tomić o okupljanju važnih podataka kroz knjižnični katalog. „Knjižnice poznatih književnika, znanstvenika, političara i drugih uglednih ljudi ili obitelji koje se čuvaju u baštinskim ustanovama kao donacije ili legati gotovo su uvijek bogati izvori informacija o društvenoj povijesti grada, regije ili širega područja. Katkada su raspršene u zbirci, i mogućnost rekonstrukcije tih važnih zbirki može biti vrlo mala. Kao što je ova je informacija izuzetno važna svim povjesničarima, njihovi zahtjevi prema katalogu pokreću skupljanje podataka o povijesti primjerka³² u kataložnome zapisu.“³³ Tako bi se legat mogao naći u nacionalnim i svjetskim bazama podataka s provencijencijama primjeraka ostalih legata ili stare knjige te potaknuti na daljnja znanstvena istraživanja. „Dostupnost informacijama i mogućnost pretraživosti po određenim parametrima, omogućuje ne samo pristup korisnicima, nego i brojna istraživanja vezana uz proučavanje kulturne baštine (jezik, institucije, povijest naroda, razvoj pismenosti, kulturne sredine) koja predstavlja korijen jednog naroda, dokaz njegova identiteta i opstojnosti.“³⁴

ZAKLJUČAK

Za spoznavanje našega nacionalnog knjižnog blaga i kulturne baštine veliku ulogu imaju spomeničke i zavičajne zbirke i privatne knjižnice poznatih osoba. U tome pogledu vidimo i predstavljanje privatne knjižnice osječkog i hrvatskog prevoditelja, novinara i filozofa Viktora D. Sonnenfelda. U ovome se radu legat Viktora D. Sonnenfelda u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek proučavao na informacijskoj razini zbirke i tehnikama usmjerenima na nju. Na osnovi prikupljenih najznačajnijih podataka o jedinicama knjižne građe u legatu i sadržajne analize fonda, zbirka se vrednovala po veličini, području, dubini i informacijskom značenju. Izbor građe u legatu svjedoči o Sonnenfeldovoj jakoj povezanosti s njemačkom kulturom i inteligencijom s početka i sredinom 20. stoljeća. Pratio je tijekove i pokušao ih primijeniti u Osijeku, kroz svoj svakodnevni život (govor i bilješke u knjigama na njemačkome jeziku) i djelatnost (prevodilački rad, izdavaštvo, novinarstvo). Posthumno darivanje privatne zbirke

³² Izraz „provenance information“ je u sažetku tako preveden. U hrvatskome jeziku nemamo doslovnu prevedenicu u punom označenju riječi. prijevod što bi predstavljao taj izraz. Š. Jurić koristio je izraz provenijencija primjerka.

³³ Tomić, M., 2010., str.181

³⁴ Šimek, S., 1993., str. 12

³¹ Smjernice za postupak pri darivanju građe.

URL: <http://www.gskos.hr/~descape/files/smjernice2.pdf> (2011-05-12)

lokalnoj knjižnici također možemo shvatiti kao promicanje svojih njemačko-hrvatskih ideja u lokalnoj zajednici.

Na osnovi analize sadržaja možemo zaključivati o informacijskim, obrazovnim i kulturnim vezama i potrebama hrvatske inteligencije u 19. i tijekom prve polovine 20. stoljeća, istražiti razvoj, utjecaje i međusobne dodire hrvatskih i drugih europskih gradova i kultura, ponajviše njemačke kulture. Rekonstrukcija jedne takve privatne knjižnice i izbor građe u njoj pomaže pri istraživanju kulturno-povijesnih prilika u kojima je njen sabirač živio, odaje duh nekadašnjeg vlasnika, bibliofila, čitatelja i duh vremena u kojem je knjižnica nastajala. Legat ima svoju određenu vrijednost (poučnu, znanstvenu, zavičajnu, umjetničku, etnografsku i dr.) te može poslužiti kao svjedočanstvo sredine i vremena u kojima je nastajao, za instituciju u kojoj se čuva, za grad i regiju. Stoga je legat kulturno dobro od lokalnog značaja.

Obrada, organizacija, zaštita i prezentacija legata Sonnenfeld nužna je u smislu očuvanja građe kao dijela kulturnog i društvenog identiteta i očuvanje baštine. Knjižnica u tome ima veliku ulogu kao čimbenik kulturnog, društvenog i znanstvenog razvoja.

Kvantitativna analiza legata Viktora D. Sonnenfelda otvara mnoga pitanja, potrebna je za svako daljnje istraživanje i daljnju kvalitativnu analizu zbirke. Poseban je doprinos legata Viktora D. Sonnenfelda u znanstveno-istraživačkim, nastavnim i obrazovnim potrebama, kao i u spomeničkoj i kulturnoj baštini Osijeka, Slavonije i Hrvatske. Zbirka legata Sonnenfeld mali je doprinos povijesti privatnih knjižnica u Osijeku, Slavoniji i Hrvatskoj.

LITERATURA:

Darovi za zbirke : smjernice za knjižnice, 2010., Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo

HASENAY, D., KRTALIĆ, M., 2008., Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnične građe // *Libellarium* 1, 2 (2008)

HASENAY, D., KRTALIĆ, M., 2009., Dostupnost i očuvanje informacija - što znači pouzdano i dugoročno? // 12. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : zbornik radova, Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo

International encyclopedia of information and library science, 2003., London ; New York : Routledge

KATIĆ, T., 1998., Sadržajna obradba starih knjiga: predmet i/ili žanr // Predmetna obradba - ishodišta i smjernice, Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo

Katić, T., 2007., Stara knjiga : bibliografska organizacija informacija. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo

Kult.Doku verborgene Schätze aus Oesterreichischen Landesausstellungen. Johannes Coler, Calendarium Oeconomicum & perpetuum.URL: <http://www.wg.uni-klu.ac.at/kultdoku/kataloge/19/html/1651.htm> (2011-09-25)

LASIĆ-LAZIĆ, J., 1998., Sadržajna obradba danas i pravci razvoja // Predmetna obradba - ishodišta i smjernice : zbornik radova, Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo

LEŠČIĆ, J., 2000., Univerzalna decimalna klasifikacija : izvod. Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Knjižnica

MAJLINGER-TANOČKI, I., Lukačević, S., Smjernice za nabavu, URL: <http://www.gskos.hr/~descap/files/Smjernice%20za%20nabavu%20GISKO.pdf> (2011-05-12)

NOVAK, B., 2005., Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću. Zagreb : Golden marketing - Tehnička knjiga : Press data, medijska agencija HND-a

Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda. 1977., Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod

ŠIMEK, S., 1993., Stanje u spomeničkim knjižnicama Republike Hrvatske s osvrtom na staru i rijetku tiskanu građu // Standardiziranje kataložne obrade stare i rijetke tiskane građe, Zagreb : Nacionalna i sveučilišna biblioteka

Smjernice za postupak pri darivanju građe, URL: <http://www.gskos.hr/~descap/files/smjernice2.pdf> (2011-05-12)

ŠPOLJARIĆ, M., 2007.-2008. Legat Viktora D. Sonnenfelda u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek // *Knjižničarstvo* 11/12, 1-2

STIPČEVIĆ, A., 2006., Povijest knjige. Zagreb : Matica hrvatska

Sveučilište u Zadru : Sveučilišna knjižnica : O nama. URL: <http://www.unizd.hr/sveucilisnaknjiznica/Onama/tabid/1115/Default.aspx> (2011-09-26)

TADIĆ, K., 1994., Rad u knjižnici. Opatija : Naklada Benja, URL: <http://www.ffzg.hr/infoz/biblio/nastava/dz/text/pog2.htm> (2011-04-15)

TOMIĆ, M., 2010., Provenance information in Croatian catalogues of heritage collections // Summer School in the Study of Old Books : proceedings, Zadar : Sveučilište u Zadru

Univerzalna decimalna klasifikacija : hrvatsko džepno izdanje, 2003., Zagreb : Naklada Nedičko Dominović

Univerzalna decimalna klasifikacija, 2005., sv. 1, Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica

Upute za poslovanje narodnih knjižnica, 1996., Zagreb : Knjižnice grada Zagreba

ŽIVKOVIĆ, J., 1968., Stručni katalog ; Izvod iz Univerzalne decimalne klasifikacije. Zagreb : Matica hrvatska

IZVORI

Popis knjiga biblioteke pok. Sonnenfeld D. Viktora, književnika i prevod. 1970., Osijek

Premينو Viktor D. Sonnenfeld // *Glas Slavonije* 26, 7363 (utorak, 1.4. 1969)